

АВТОРСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ВИКЛИКИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

COPYRIGHT LAW OF UKRAINE AND THE CHALLENGES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Міліцина К.М.,

*студентка магістратури спеціальності «Міжнародне право»
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Новосельцев І.І.,

*кандидат юридичних наук (Україна),
доктор права (Франція),
асистент кафедри міжнародного приватного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття аналізує та ставить під сумнів охороноздатність об'єктів, які створені за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, за українським законодавством. Вона встановлює два основні критерії для отримання охорони за авторським правом: оригінальність та вимога, що автором має бути людина. На міжнародному рівні вказані критерії є імпліцитними. Водночас на національному рівні ці критерії зазвичай є експліцитними, тобто безпосередньо передбачені в законодавстві. Відповідно до судової практики України об'єкт вважається оригінальним доки не доведено протилежного. Тоді як ця тенденція потенційно може негативно позначитися та підірвати систему авторського права, що для об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, є перевагою. Тим не менш, вимога, що автором має бути людина, яка прямо передбачена в Законі України «Про авторське право та суміжні права», виключає можливість отримання охорони такими об'єктами. Таким чином, об'єкти, які створені штучним інтелектом безпосередньо, не зможуть отримати охорону за українським законодавством. Дещо інша ситуація із об'єктами, які створені за допомогою штучного інтелекту. Якщо штучний інтелект залишатиметься засобом, то об'єкт може бути охороноздатним за умови відповідності іншим вимогам. Автором вважатиметься людина, яка використовувала штучний інтелект. Якщо штучний інтелект перестане бути засобом, і ступінь людського втручання буде суттєво зменшений або навіть мінімальний, то скоріш за все об'єкт не буде охороноздатним. Ступінь людського втручання може відрізнитися в кожному окремому випадку. Він може залежати від наявності свободи рішень, контролю над кінцевим результатом, уявлення про такий результат тощо. Необхідність зберегти стимули для розвитку штучного інтелекту вимагає об'єднання зусиль для пошуку рішення, яке б змогло відповісти виклику, який є предметом статті. Таке рішення повинно зберегти баланс між приватними і публічними інтересами.

Ключові слова: авторське право, охороноздатність, оригінальність, людина, автор, штучний інтелект.

The article analyses and questions the copyrightability of AI-created and AI-assisted objects under the Ukrainian legislation. It establishes two main criteria for copyright protection: the originality and the requirement of human author. These criteria are implicit at the international level. At the same time these criteria are usually explicit at the national level, i.e. they are directly stipulated in the legislation. The Ukrainian judicial practice provides that objects are presumed to be original until proven otherwise. While this trend may prejudice and undermine the system of copyright law, it benefits the AI-created and AI-assisted objects. Nevertheless, the requirement of human author, which is directly envisaged in the Law of Ukraine on Copyright and Related Rights, excludes such objects from protection. Therefore, AI-created objects are not copyrightable under the Ukrainian legislation. The situation is different with respect to AI-assisted objects. If artificial intelligence remains to be a tool, then the object can be copyrightable, provided that it meets other requirements. The person who has used artificial intelligence will be considered as an author. If artificial intelligence ceases to be a tool, and the degree of human intervention is substantially reduced or even minimal, then it is likely that the object will not be copyrightable. The degree of human intervention may vary in each particular case. It may depend on the availability of decision-making, the control over the final result, the realization of such a result, etc. The necessity to maintain incentives for AI development requires joining forces to find an adequate solution capable of responding to the challenge which is subject of this article. Such a solution should maintain a balance between private and public interests.

Key words: copyright law, copyrightability, originality, human, author, artificial intelligence.

Постановка проблеми. Не залишається сумнівів, що штучний інтелект вже перестав бути основою сюжетів наукової фантастики і все більше стає частиною повсякденного життя. Таким чином, штучний інтелект – це не завтра, а вже сьогодні. Відсутність регулювання на міжнародному рівні змушує держави самостійно шукати шляхи регулювання питань, пов'язаних із штучним інтелектом, на національному рівні. Зокрема, це стосується авторського

права та об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту і штучним інтелектом безпосередньо.

Стан дослідження. Зважаючи на те, що в українській науці майже відсутні публікації вітчизняних авторів щодо предмета нашого дослідження, науково-теоретичну базу склали праці таких авторів, як Сем Рікетсон [1], Джейн Гінсбург [2], та інших.

Саме тому **метою** статті є – проаналізувати законодавство України в сфері авторського права

на предмет його можливого ставлення до об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту і штучним інтелектом безпосередньо.

Виклад основного матеріалу. Об'єкти авторського права перелічені у ст. 433 Цивільного кодексу України [3] та ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4]. Перелік об'єктів авторського права не є вичерпним, тому до нього можуть додаватися ті об'єкти, які не були передбачені в момент розробки законодавства і які відповідають критеріям, що висувуються авторським правом. Отже, ця норма не є перешкодою для об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо.

Головною ж перешкодою є визначення автора в українському законодавстві. Згідно із ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір [4]. Із даної норми випливає два критерії охороноздатності об'єкта:

- об'єкт має бути створений людиною;
- об'єкт має бути створений творчою працею.

Є думка, що творча праця та оригінальність не є синонімічними поняттями. Творча праця стосується процесу створення, тоді як оригінальність належить до результату, тобто самого об'єкта [5]. Однак в судовій практиці дані поняття ототожнюються.

У 2012 році Вищим господарським судом України по справі № 5023/9426/11 було встановлено, що «правова охорона надається не будь-якій назві твору, а лише тій, яка містить ознаки твору, тобто є оригінальною, а саме – такою, що визначає творчу самобутність автора, є продуктом його творчої думки і праці та може використовуватись самостійно» [6].

Водночас відповідно до п. 18 постанови Пленуму Верховного суду України № 5 від 04.06.2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», якщо не доведено інше, результат інтелектуальної діяльності вважається створеним творчою працею [7]. Потрібно зазначити, що дана постанова та наведені у ній положення продовжують застосовуватись судами України [8]. Це дає підставити говорити про наявність в Україні презумпції оригінальності.

Цікавим є той факт, що до існування даної постанови в судових рішеннях можна було знайти таке формулювання. У справі № 20/434 висновком експерта було встановлено, що назва є неоригінальною за двох умов: 1) використання назви третьою особою до чи одночасно із іншою особою; 2) використання назви для твору (в цій справі – телепрограми) з аналогічним змістом. Сам Київський апеляційний господарський суд зазначив, що «назва користується правовою охороною, якщо вона є *оригінальною* і відображає творчу *самобутність* автора. Своєю чергою творчістю є інтелектуальна діяльність, в результаті якої створюються нові поняття, образи та (або) форми їхнього втілення» [9]. Суд також відхилив той аргумент, що

оригінальність назви залежить від новизни слова чи словосполучення, аргументувавши це тим, що «якби припустити, що статус оригінальної, творчої назви мали б лише ті назви, які складаються з нових, невідомих нікому слів чи словосполучень, вийшло б так, що тільки якісь нісенітниці підлягали б правовій охороні» [9]. Однак надалі в касаційній інстанції було зазначено, що суд на власний розсуд здійснив оцінку назви на предмет її новизни та оригінальності, перебравши на себе не притаманні суду функції експерта [10].

Таким чином, сьогодні за українським законодавством, твір за замовчуванням вважається оригінальним. Тягар доведення протилежного покладається на позивача.

Одним із варіантів, яким можна скористатися, є наведення аргументів на користь того, що оригінальність має бути перевірена експертизою [11]. Однак проведення експертизи значно подовжує розгляд справи та є доволі затратною процедурою.

Враховуючи те, що відповідач завжди у спорі зможе спиратися на презумпцію оригінальності, і саме позивачу необхідно буде це спростовувати, можна сказати, що в українському законодавстві встановлено надзвичайно низький поріг оригінальності. Звернувшись до останньої судової практики, не дивно, що в більшості справ майже не можна побачити оцінку творчого вкладу. Винятки становлять ті справи, в яких наявний висновок експерта. Навряд чи це можна назвати гарною тенденцією.

Потрібно визнати, що для розгляду охороноздатності об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, за авторським правом вказана норма є позитивом, оскільки не представляє для них суттєвої перешкоди до того моменту, поки їх оригінальність не буде поставлена під сумнів стороною по справі. Однак висновки кожної конкретної справи стосуватимуться саме обставин даної справи та сторін по ній. Водночас це зможе стати початком нової судової практики.

Отже, наразі презумпція оригінальності в законодавстві України є лише сприятливим фактором для охороноздатності об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо.

Дійсною ж перешкодою, яка нівелює всі зазначені вище фактори, є вимога українського законодавства, що автором може бути винятково людина, фізична особа.

Варто зазначити, що на міжнародному рівні вимога, що автором має бути людина, є імпліцитною. На думку професора Сема Рікетсона, відсутність визначення «автора» у Конвенції пов'язана із тим, що між державами існувала певна «домовленість» із значення цього терміну, тобто вважалося, що автором є людина [1, с. 8].

Таким чином, саме людина є джерелом творчості.

Відповідно до українського законодавства навіть якщо твір є службовим, авторство все одно залишатиметься за людиною. Майнові права можуть

перейти до роботодавця, а немайнові залишаться за автором [4].

Висновки. Отже, презумпція оригінальності твору, яку за своєю суттю навряд чи можна назвати позитивом для авторського права в цілому, могла б дати можливість об'єктам, які створені за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, автоматично перетнути поріг оригінальності. В такому разі вважалося б, що оригінальність наявна до моменту встановлення протилежного. Отже, навряд чи це було б правильним рішенням, оскільки штучний інтелект, враховуючи сучасний стан його розвитку, не здатний до творчості в тому розумінні, яке стало підвалиною надання охорони за авторським правом.

Однак передусім потрібно пам'ятати про вимогу українського законодавства щодо людини-автора.

Можемо зробити висновок, що об'єкти, створені штучним інтелектом безпосередньо, тобто із мінімальним втручанням людини або взагалі без втручання людини, не є охороноздатними за авторським правом України.

Що ж до об'єктів, які створені за допомогою штучного інтелекту, то ситуація буде залежати від того, чи використовувала людина програму як засіб. Якщо так, то авторські права (майнові та немайнові) належатимуть такій людині. У випадках, коли користувач самостійно робить велику кількість виборів для створення об'єктів та приймає рішення щодо основи, то в такому разі, напевно, автором буде він. Якщо ж рішення залежатимуть великою мірою від заданих налаштувань, то чи можна сказати, що саме розробник(и) або інші особи, відповідальні за функціонування програми, своєю творчою працею створили твір? Навряд чи, оскільки вони не знають, яким буде кінцевий результат. Особливо це стосується тих випадків, коли варіантів результатів роботи програми може бути незліченна кількість. Керуючись п'ятим принципом професора Джейн Гінсбург, можна також сказати, що сам штучний інтелект наразі діє за відсутності наміру у нього [2, с. 1085–1088]. Таким чином, цілком вірогідно, що такі об'єкти не отримують охорони за авторським правом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ricketson S. The 1992 Horace S. Manges Lecture – People or Machines: The Berne Convention and the Changing Concept of Authorship. *Columbia-VLA Journal of Law & the Arts / Columbia Law School*. New York, 1991. № 16:1. P. 1–37.
2. Ginsburg J.C. The Concept of Authorship in Comparative Copyright Law *DePaul Law Review / DePaul University*. Chicago, 2003. Vol. 52, № 4. P. 1063–1092.
3. Цивільний кодекс України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.05.2019).
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 25.05.2019).
5. Томаров І. Презумпція оригінальності твору: потрібна чи ні? // *Legal Shift*. URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=1332> (дата звернення: 25.05.2019).
6. Постанова Вищого господарського суду України від 22.05.2012 по справі № 5023/9426/11. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24303321> (дата звернення: 25.05.2019).
7. Постанова Пленуму Верховного суду України № 5 від 04.06.2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав». Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10> (дата звернення: 25.05.2019).
8. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду України від 23.01.2018 по справі № 569/11789/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71897142> (дата звернення: 25.05.2019).
9. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 04.04.2007 по справі № 20/434. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/561675> (дата звернення: 25.05.2019).
10. Постанова Вищого господарського суду України від 29.05.2007 по справі № 20/434 // *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/700485> (дата звернення: 25.05.2019).
11. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду України від 23.01.2019 по справі № 569/11407/14-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80521397> (дата звернення: 25.05.2019).